

VÁNDORMOZGALMAK MISKOLCON A 18. SZÁZADBAN A TANÚVALLOMÁSOK TÜKRÉBEN

FARAGÓ TAMÁS

1. Bevezető

1.1 Célkitűzés

A tanúkihallgatásokat történetírásunk és a történeti néprajz számos esetben eredményesen használta agrártörténeti (*Takács* 1980, 1987, *Égető* 1989), hiedelem- (*Tóth Péter* 1996) és társadalomtörténeti (*Tóth István* 1991, 1996, *Tóth Péter* 1991/a) elemzés céljából. Számos olyan, a mindennapi élet keretébe tartozó kérdés vizsgálható meg e forrástípus révén, amely mind a nagy politikai események krónikásai, mind az alattvalók vagyoni helyzetét firtató adószedők figyelmét, mint afféle érdektelenségek elkerülték. Nem egy esetben olyan társadalmi csoportok és rétegek szólaltathatók meg segítségükkel, amelyekről alig maradt más feljegyzés, mivel nem önálló adófizetők – nők, szolgák, gyermekek – és írástudás hiányában nem hagyták ránk életük gondjait és örömeit. Ez alkalommal új terület, a vándormozgalmak bemutatását kísérem meg e forráscsoport segítségével. E jelenséget eddig a kutatás túlnyomórészt névsorok (*Ács* 1985) vagy statisztikák (*Faragó* 1996) elemzésén keresztül közelítette meg, ezek azonban sok szempontból korlátozott lehetőséget nyújtanak a vándorlások motivációjának, családi háttérének, lefolyásának megismeréséhez. Bár itt közölt irataink inkább szemelvényeknek, mint a 18. századi vándormozgalmak tényleges reprezentatív keresztmetszetének tekinthetők, véleményem szerint jobban értelmezhetővé teszik a száraznak tűnő adatsorokat. Nem tekinthetem mellékesnek e kutatás azon hozadékát sem, hogy ráirányítja a figyelmet arra, mennyire nem elszigetelt jelenség a migráció e korszakban, milyen fontos a társadalmi környezet és a családi/rokoni kapcsolatok ismerete/figyelembevétel a vándormozgalmak elemzése kapcsán.

1.2 A forrásokról

Közlésem alapja a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei levéltárban őrzött iratanyag négy állaga: a Borsod vármegyei közgyűlés iratainak 2. kútfője (IV. 501/b, Acta Politica, Materia II.), a bejegyzett bírósági iratok 17. kútfője (IV. 501/c, Materia XVII.), a be nem jegyzett bírósági iratok 17. kútfője (IV. 501/d Acta judicialia non protocollata, Materia XVII.) és Miskolc város tanácsának polgári ügyekben való nyomozásai (IV. 1501/b Species, Materia XII.)

A megyei közgyűlési iratanyag és a be nem jegyzett bírósági iratok valamint a városi kihallgatások jelzett csoportja esetében az egész 18. századra (1700–1785) vonatkozó anyagot, a bejegyzett bírósági iratanyag esetében az 1737–1742, 1750–1752, 1775–1785 évek közötti időszak iratait vizsgáltam át. Összességében az átnézett miskolci vonatkozású kihallgatások teljes száma körülbelül 1200-ra becsülhető.¹

¹ Durva becslésként úgy vélem, hogy az átlapozott megyei iratok körülbelül negyedrésze volt miskolci vonatkozású kihallgatás.

Típusát tekintve a szóban forgó iratanyag túlnyomórészt kihallgatási jegyzőkönyvek fogalmazványaiából áll, elvértve fordul elő közöttük tisztázat illetve hitelesített irat. Tartalmukat tekintve van közöttük néhány, amely később peres ügy lett – néha nem is Miskolcon, mint például az 1735. évi „kuruc” felkelésben részt vett Sebestyén János ügye² (1. irat). Többségében azonban kisebb jelentőségű ügyekről illetve konfliktusokról van szó, számos esetben egyenesen úgy tűnik, hogy a kihallgatást kérő állításait nem sikerült a tanúk vallomásaival megfelelőképpen alátámasztani és az „ügy” abbamaradt. A jogtörténész szempontjából tehát nem túl sok sikert ígérő a forrásanyag, viszont annál értékesebb lehet a társadalomtörténet kutatója számára. A mindennapi élet apró konfliktusai tucatszám bontakoznak ki előttünk, melyek nem egyszerűen színesítik a korszak gyakorta szófukar forrásait, hanem olyan kérdéseket tárgyalnak meg sokszor lírai tömörséggel – egy jobbágy szökésének előkészületeit vagy a külföldi továbbtanulás feltételeinek megteremtését – melyeket talán csak emlékiratok esetében állna módunkban megismerni. Ezek száma azonban Erdélyt kivéve ebben az időszakban – a 18. század közepén – még nem túl sok, és főként nem a közép- és alsó rétegek képviselői, hanem arisztokrata személyek örökítették meg életük eseményeit az utókor számára.

Figyelemre méltó az iratokban szereplők társadalmi hovatartozása. Nagyonbár az olyan emberekről van szó, akik valamilyen módon privilegizált személyeknek számítanak – nemesek, taksafizetők – vagy nem tartoznak Miskolc város közvetlen joghatósága alá – idegen alattvalók, katonák –, társadalmi értelemben pedig a némi vagyonnal rendelkező kisemberek és középrétegek közé számíthatók. Főként olyanok tehát, akik nem írtak emlékiratot és keveset szerepelnek ugyanakkor a korszak egyik fő forrásában, az adóösszeírásokban is. Többségük ugyanis vagy adómentes lehetett, vagy speciális adókat (taksákat) fizetett, vagy nem Miskolcon adózott. A szóban forgó rétegek „felülreprezentáltsága” az iratanyagban döntően két tényezővel magyarázható. Egyrészt körükben az írásbeliség szerepe már lényegesen nagyobb, mint a szegények, alsó rétegek között, másrészt öntudatuk fejlett, rangjukra, kiváltságaikra, társadalmi megbecsülésükre – és természetesen vagyonukra és jogaikra – féltékenyen ügyelnek, minden vélt, vagy valós sérelmet megtorolnak illetve elégtételt követelnek érte.

Sajátságos jelenség ugyanakkor, hogy nagyonbár hiányoznak forrásainkból az adófizető nem nemesek. Ugyancsak kevésbé szerepelnek iratainkban a csak részben adófizető, ugyanakkor a korszak leginkább mozgó rétegeinek számító zsellérek és szolgák. Utóbbiak esetében nyilvánvaló, hogy mivel gazdájuk joghatósága alá tartoznak, ügyeik csak kivételes esetben (súlyosabb bűnök elkövetése esetén) kerülnek a szolgabíró vagy a városi bíró elé. Az önálló háztartásokban élő kisemberek illetve családtagjaik esetében azonban alapos okunk van azt feltételezni, hogy mindennapi konfliktusaikat valószínűleg közvetlenül szájjal, ököl-lel, bottal intézték el és tartózkodtak a költséges és nehézkes (néha évekig húzódó) kihallgatásos ügyintézésről. Fennmaradt jegyzetek szerint ugyanis egy-egy kihallgatás költsége tetemes, a „lebonyolítást” végző hivatalnokok napidíjával együtt a költségek a 20 forintot (vagyis egy szarvasmarha árát) is elérhették a 18. század végén. Végezetül ritkábban szerepelnek forrásainkban a marginális rétegek is – csavargók, bűnözők, cigányok. Bár e csoportok viszonylag sűrűn konfliktusba kerültek a fennálló társadalmi renddel, többnyire közvetlenül a bírósági iratokba sorolódtak, személyük a peres anyagokban, rablistákban tűnik fel. Vagyis a forrásaink tükrözte társadalom képe mind Miskolc, mind a városból ki- vagy bevándorlók összetételétől bizonyos mértékig eltér.

² Nevezettet 1735-ben Budán állították bíróság elé, majd ugyanott végezték ki 1736. április 4-én (*Márki* 1893. 74., 85.)

1.3 A vándorlások típusai és lefolyása a kihallgatások alapján

Az iratokban szereplők társadalmi rétegbeli hovatartozása tehát, mint említettük sajátos – mind a legalsó, mind a legfelső rétegek a kelleténél ritkábban szerepelnek bennük – ennek következtében nem azonosíthatjuk a vándormozgalmak teljes tárházával az iratokból kitűnő állapotokat. Mindazonáltal így is szélesnek és meglehetősen színesnek nevezhető az a körkép, amely kihallgatásainkból kibontható.

Miskolc 18. századi vándormozgalmai a valóságban minden bizonnyal két alaptípus: az ideiglenes és állandó mozgások fókusza körül rendeződtek. Az állandó letelepedési célzatú mozgások forrásainkban elsősorban a Miskolcra vándorlás – Miskolcra telepedés formájában jelentek meg. Résztvevői elsősorban kézművesek, kereskedők, értelmiségiek (papok, tanítók), társadalmi állapotukat tekintve jelentős részben kismemesek, bár a város története vonatkozásában kuriózumként megjelenik közöttük a szökött jobbágy elsősorban jobbágyfalvakra nézve tipikus figurája is (10. számú irat). Az ideiglenes – munkavállalási, kereskedelmi (vásárlási, eladási) – célú vándorlásokban résztvevők társadalmi spektruma ennél jóval szélesebb. Megjelennek soraikban a köznépbe, az alsó rétegekbe tartozók is: kézműveslegények, parasztok, szolgák-kocsisok. Feltűnnek olyan csoportok képviselői is, akiknek a korszakban tulajdonképpen létformája a vándorlás: katonák³ (9. számú irat), vándormutatványosok (5. számú irat).

Nem is annyira a vándormozgalmak nagyszámú változatának megjelenését érzem azonban igazán érdekesnek, hanem a vándorlások háttérének, motivációinak töredezetten, de mégiscsak kirajzolódó, más forrásban ritkán tetten érhető képét. Gondolok itt arra, ahogy a szökni készülő jobbágy – aki már élete korábbi szakaszában is szabadulni kívánt a kötöttségek alól – szisztematikusan felkészül elmenetelére a hamis információk szomszédján keresztül való terjesztésével (10. számú irat), vagy ahogy a külföldön tanulni akaró diákok szisztematikusan készülnek fel anyagilag-politikailag⁴ útjukra (3–4. számú iratok). Ugyanilyen érdekes az a fokozatosság, ahogy az egyének és családok „előkészítik” a terepet a megtelepedésre előretűdvé egy-egy magányos előőrsöt – rendszerint egy fiatal férfit –, akit követ a család (6–8., 16. számú iratok). A megtelepült család a testvérek – esetenként a tágabb rokonsági kör – segítője, támogatója lesz (6, 16. számú iratok). Önmagában már a rokonságra hivatkozás is elegendő a rövidebb-hosszabb ideig való befogadáshoz (1. sz. irat). A kismemesek, kézművesek és református prédikátorcsaládok esetében irataink alapján eleve számolnunk kell azzal, hogy nem pusztán egy-egy településhez kötődnek, hanem egy tágabb régióhoz – úgy tűnik, hogy keresztül-kasul házasodnak, települnek, vándorolnak Észak-Magyarországon. Az emberi emlékezet által átfogható időben – két-három generáció hosszan biztosan – tudnak nemcsak saját családjuk, hanem néhány közvetlen szomszédjuk származásáról, szüleik, testvéreik számáról, hollétéről is. Összességében ez a réteg sokkal mobilabbnak, sokkal kevésbé helyhez kötöttnek néz ki annál, mint amit a korszak közlekedési-kommunikációs viszonyai alapján elképzelnénk. Úgy tűnik, hogy a szájról szájra menő információ bizonyos kérdésekben – az egyének és családok származásával, megélhetési, boldogulási lehetőségeivel kapcsolatban – jobban működött, mint a hatóságok közbiztonsági felügyeletét gyakorolni kívánó, a mozgást útlevelekkel korlátozni kívánó igyekezete (5, 9, 14. számú iratok). Legalábbis a 14. számú iratban szereplő szabólegény származásában,

3 A korszakban laktanyák még nem léteztek, így a katonalét voltaképpen 10–20–30 évnyi vándorlást jelentett keresztül-kasul az országban a magánzállások, sátoráborok és a fokozatosan kiépülő kvártélyházrendszer hálózatában.

4 A külföldön tanulni vágyó diákok maguk kérnek kihallgatást azért, hogy bizonyítsák: saját erejükből utaznak ki és elejét vegyék mind a mendemondáknak, mind a római katolikus egyházi tisztviselők ellenséges lépéseinek. (A protestánsok pénzügyűjtését az 1715. évi 31. törvénycikk tilalmazta (Bucsay 1985. 127.).

személyleírásában mutatkozó anomáliák erre engednek következtetni... Mai szemmel nézve kifejezetten meglepő, hogy a minden valószínűség szerint szegényes ismeretek, nehézkes közlekedési és kommunikációs lehetőségek ellenére térképek nélkül is viszonylag ilyen biztonsággal és céltudatossággal mozogtak a forrásokban szereplő személyek sokszor igen nagy távolságban is. A vándorkomédiás esetében talán ez foglalkozásához tartozik (5. számú irat), de magányos katonánk is pontosan mozog Csehországból szülőföldje, Háromszék irányába (9. számú irat).

2. A közlés módja

Az iratok közlése során igyekeztem minél gazdaságosabban eljárni. Az iratok külzeten írott egykorú latin regesztát közöltem, ellenben a kihallgatások típuszövegeit, melyeken a kihallgatást kérő és azt lefolytató személyeket összes címükkel és rangjukkal együtt a szokásos jogi formulák kíséretében felsorolták, elhagytam. Ugyancsak elhagytam azon tanúk vallomását is, akik sokadikként, az előző tanúk vallomását ismételve válaszoltak a kérdezőknek. Nem közöltem a kihallgatási jegyzőkönyvekhez esetenként mellékelte egyéb iratokat – a közgyűlés kihallgatást elrendelő határozatát vagy a (ritkán mellékelte) esetleges intézkedést, mely többnyire egy másik hatóság számára összefoglalta a tanúk vallomása alapján megállapítható tényállást. A szövegek közlése során igyekeztem betűhív lenni abban az esetben, ha feltehetőleg egykorú illetve tájnyelvi fordulatok sejtethők, de a nagybetűk használatát közelítettem a mai helyesíráshoz és az ékezetek esetében is csak részben követtem az eredeti használatot.⁵ Hangsúlyoznom kell azonban azt, hogy maga az eredeti írás sem volt minden esetben következetes. Mint már említettem, az iratok többsége sietősen írt piszkozat – nem egyszer viszonylag gyakorlatlan kéz írása –, így nem minden esetben dönthető el egyértelműen, hogy az írásjelek helytelen használata vagy hiánya, betűk elírása vagy hiánya pontatlanságból, az írás körülményeiből vagy tájnyelvi fordulatok rögzüléséből ered. A szükséges fogalmak, helynevek, jogi terminusok magyarázatát az iratok utáni jegyzetekben közvetlenül közlöm, a legismertebb, ismétlődő fogalmakat és fordulatokat viszont előzetesen, az iratközlések előtti jegyzékben sorolom fel.

⁵ Természetesen hasznosítottam az iránymutatónak tartott Benda Kálmán-féle forrásközlési szabályzatot (Benda 1974), valamint *Égető Melinda* (1989) és *Tóth Péter* (1991/b) forrásközlési gyakorlatát.

MELLÉKLETEK

A szövegben rendszeresen előforduló idegen nyelvű kifejezések magyarázata

adjuratus fassus est, adjurata fassa est, deposito juramento fatetur fine mediante fassus est	letett hite alatt vallja
annorum circiter circiter, cir. consors, conthoralis de eo utrum deutrális deutrum ecclesia fatens, testis incola inquiráltató inquisitio item márjás, máriás	kb. ... éves körülbelül házastárs valljon arról, hogy... vallomást tevő vallomás egyház tanú, vallomást tevő lakos kihallgatást, vallatást kérő vizsgálat hasonlóképpen, szintén 3 krajcár értékű fémpénz, nevét a vereten levő Szűz Mária-képről kapta
nihil nobilis passus poltura	semmi nemes útlevél lengyel eredetű aprópénz, másfél poltura értéke egy krajcár
praeceptor praedicator primus pro primo, 1mo pro secundo, 2do pro tertio, 3tio pro quarto, 4to quartus quietantia secundus specificalt tertius vidua, relicta vidua	segédtanító (református) lelkész első először másodszor harmadszor negyedszer negyedik nyugta második nevezett harmadik özvegy, hátramaradott özvegye

1. Szökevény rokonnak szállásadás – a bűnpártolással gyanúsított Szüts István kihallgatása

Benignum examen Stephani Szüts Miskolcziensis ex fautoratu Joannis Sebestyén tumultuantium in Comitatu Békés capitanei incaptivati in comitatu Borsod peractum.
(Miskolc, 1735. július 21, fogalmazvány)

Interrogatoria a)	Responsoria b)
Kinek hinak, Hova való vagy s hol nevelkedtél, Micsoda sógorod Sebestyén, Honnénd tudod hogy feleséged attyafia Sebestyén, Isméred-e Sebestyénnek attyafiait,	Szücs Istvánnak. Miskolczi 's ott is nevelkedtem. Távurul valo attyafia feleségemről. Onnénd hogy feleségem mindenkor annak hitta.
Hogyan fogadtad bé őket házodhoz ha nem ismérted, Hogy hihatta attyafiának feleséged ütet ha nem ismerte,	Feleségit, gyermekit egyszer láttam azutátul fogva, miulta hozzám jöttek lakni s' az előtt soha sem ismérttem.
Tudtad-e hogy micsoda ember légyen Sebestyén,	Onend, hogy maga Sebestyén feleségének mondotta, hogy attyafia mellyet bővebben maga meg tud mondani feleségem.
Miként jött hozzád Sebestyén,	Nem tudtam és soha sem láttam úgy se én, se pedig eő egymás házánál ezelütt nem is voltunk. Elsőben tsak maga egy Nagy Mihály nevü terepély c/ barna emberrel gyalog, egy szűrben, bocskorban, minden fegyver nélkül, azután penig felesége maga szekerin három férfi (és) egy leány gyermekivel, két luval, s circiter egy hete hogy nálam van felesége, Sebestyénnek pedig van egy holnapja, hogy nálam van. Fizetésért mentem utánna és ugy hoztam el (Mező)Turrul.
Hogyan tudott felesége utánna jönni, Ki fizetett meg elhozásáért és micsoda pinzzel, Micsoda passus mellett hoztad el, Mint vetted ki azon passust, Minek nevezte magát Sebestyén Miskolczon laktában,	Maga Sebestyén ött márjást adván. Attyámfiái szin látogatása d/ alatt.
Tudtad-e hogy János és nem György, Miert hivatta hát magát Gyurkának, Honnét tudtad hogy Jánosnak hitták azelőtt,	Gyurkának keresztnevén, vezetik nevit nem tudom. Tudtam. Hogy tsak nevét veszéjtesse. Feleségem mondotta meg.

IV. 501/b Borsod vm. közgyűlési iratok, Acta politica, Materia II. Fasc. I. No. 337.

- a) kérdés
- b) válasz
- c) terebélyes, kövér
- d) látogatásának színe (szinlelése)

2. Lakók ki-, be- és átköltözése Miskolc városában – Deretskei Nagy Bálint családjának sorsa

Fragmentum inquisitionis in negotio genealogiae Judithae Deretskei.
(Miskolc, 1744. június 12, fogalmazvány)

De eo utrum ?

1. Tudgya-e a tanu, avagy ismerte-e ennek előtte régi időben Miskolczon lakó néhai Derecskei Nagy Bálintot,
vagy feleségét, vagy gyermekeit ?

2. Tudgya-é az tanú, hogy ezen Derecskei Nagy Bálintnak fia volt Derecskei Nagy István, az kinek fia, mostan élő és Miskolczon lakó Derecskei Nagy Gergely, leánya pedig Derecskei Nagy Judith, mostan Bacsó György uram felesége.

3. Tudgya-é bizonyosan azt is a tanú, hogy mind Derecskei Nagy Bálint s mind pedig az fia Derecskei Nagy István, azon az házhelyen laktanak Miskolczon, melyet az becsülletes város néhai Késmíves Jánosnak adott az első quantumban, és most is az ő successori a/ bírnak, ugyan azon első quantum summájában b/ ?

4. Kiket tud ezen dologban magán kívül jó tanunak lenni, hiti után vallyá meg.

Primus testis Joannes Szőlőssy annorum circiter 60. Jur(atum) ex(aminatum) fassus est.

Ad 1mum. Nihil.

Ad 2dum. Azóltátul fogvást esmérí a tanú Derecskei Nagy Gergelyt és Derecskei Nagy Juditot, Bacsó György volt házastársát miolta Miskolczra szakadtak, annak előtte pedig nem ismervén, nem is tudgya ki gyermekei legyének.

Ad 3tium. Nihil. Ad 4tum. Nihil.

Secundus testis Gregorius Czegely annorum circiter 45. Jur(atum) ex(aminatum) fassus est.

Ad 1mum. Magát Derecskei Nagy Bálintot az tanú nem esmérte, hanem az feleségét, az kihez járatos is volt, de ki asszonya volt, nem tuggya az tanú.

Ad 2dum. Emlékezik reája az tanú, hogy Derecskei Nagy Bálintnak vóltanak két fiai és egy leánya, de nevekre nem emlékezik az tanú, hogy pedig mostan Miskolczon lakó Derecskei Nagy Gergely, és Derecskei Nagy Judith, Derecskei Bálintnak az maradéki, magoktúl hallotta az tanú.

Ad 3tium. Tudgya az tanú, hogy Miskolcz várossában Derecskei Nagy Bálint felesége és ennek fia Derecskei Nagy István azon az funduson c/ laktanak, mellyen mostan Késmíves maradéki laknak, mellyet onnan tud az tanú, hogy járatos volt hozzájuk; micsoda jussal bírja pedig Késmíves János maradéka azon fundust nem tudgya az tanú.

Ad 4dum. Nihil.

Tertiae testis Juditha Pazar, Joannis quondam Baracza r(elic)ta annorum circiter 70. Jur(atum) ex(aminatum) fassa est.

Ad 1mum. Esmérte az tanú Derecskei Nagy Bálintné, és ennek leányát, az ki férjhez Kalácsos Istvánhoz ment, magát pedig Derecskei Nagy Bálintot, és az leányán kívül több gyermekeit nem ismérte az tanú.

Ad 2mum. Nihil.

Ad 3dum. Tudja az tanú, hogy Derecskei Nagy Bálintné azon az házhelyen lakott veivel Kalácsos Istvánnal együtt Miskolcz várossában, mellyen mostan Késmíves János maradéki laknak, ad reliqua nihil d/.

Ad 4dum. Nihil.

Quartus testis Gregorius Garay annorum circiter 76. Jur(atum) ex(aminatum) fassa.

Ad 1mum et 2dum. Esmérte az tanú Derecskei Nagy Bálint feleségét és ennek Mihály és István fiait, és egy leányát, az ki férjhez Debreczenyi Istvánhoz ment, az kit Kalácsosnak is híttak azért, hogy mézeskalácsot sütött, magát pedig Derecskei Bálintot nem esmérte az tanú, azt pedig tudgya az tanú, hogy mostan itten Miskolczon lakó Derecskei Gergely, és Derecskei Judith, Tóth Bacsó György úr házas társa Derecskei Istvánnak gyermekei legyének.

Ad 3mum. Tudgya bizonyosan az tanú, hogy Derecskei Nagy Bálintné, István, s Mihály fiaival, és Debreczeni István veivel azon portán laktanak, mellyen mostan Késmíves János successori laknak, és ezekkel maga is az tanú lakott mintegy három esztendeig együtt azon funduson lévő házban, miképen bírák pedig Késmíves János maradéki azon fundust, nem tudgya az tanú.

Ad 4tum. Nihil.

Quintus testis Michael Széplaki, annorum circiter 60. Jur(atum) examinatum fassus est.

Ad prima. Mintegy ötven esztendeje annak, hogy az tanú Miskolcz várossában lakik, és az időtül fogvást nem esmérte az tanú Nagy Bálintot, feleségét is soha sem látta az tanú, úgy gyermekeit, hanem másoktúl hallotta az tanú, hogy Nagy Bálintné Böcs várossában lakott leányával, Mézeskalácsosnéval, ezt pedig tudgya az tanú, hogy Nagy Bálintné fundusa vólt az mellyen mostan Késmíves János maradéka lakik, de maga Nagy Bálintné, hogy azon funduson lakott volna nem érte azt a' tanú, hanem csak holmi sellérek laktanak rajta, Késmíves János pedig taxás házban lakott együtt is, másutt is, hanem mikor az város először megvette magát e/, mondotta az tanú Késmíves Jánosnak, hogy menne el Böcsre Nagy Bálintnéhoz, és tudakozná meg tülle, hogyha megváltaná-é az házhelyet, vagy sem, hová elmenvén Késmíves János, és vissza is jövéen tudakozta az fatens Késmíves Jánostul, hogy ha lemondott-e arról a fundusrul Nagy Bálintné, mellyre felelt Késmíves János; igenis le mondott, azután tudakozta az tanú, hát vagyon-e valami levele, mellyre mondotta Késmíves János; igenis vagyon, mellyre mondotta az tanú, s hát miért nem kérte el kegyelmed, mellyre felelt Késmíves János;

kértem, de nem adta, hanem azt mondotta, hogyha akár tizenkét forintot, akár egy hordó bort adgyak; egyszerűsmind mondotta az tanú, ha lemondott rólla, miért nem kért k(egye)lmed egy kis quietantiát, s miért nem hitta k(egye)lmed az nótariushoz f/, mellye felelt Késmíves János kértem quietantiát, és hittam az bírákhoz, de azt felelte, hogy ő bizony nem mengyen, hova ismét az fatens elküldötte Késmíves Jánost, de tsak ugyanúgy járt, mint először, ennekutánna néhai n(em)zete Váczy András uramhoz elment Késmíves János, és megbeszélgette maga állapotját, és egyszerűsmind hogy Nagy Bálintné nem akarná megváltani az maga fundusát, még is ki nem akarná az örök levelét néki adni, mellyet mondotta Váczy András úr; ha ki nem adgya is az örök levelet, de ha meg nem váltja, azé a ház az kinek az város adgya, mert az Császár ő felsége máskint rendelte az város állapotját, hogy sem mint ennek előtte volt, tsak váltsa meg k(egye)lmed, s k(egye)lmedé lesz, akár holott légyen az öröklevel, ad az város k(egye)lmednek levelet, és így váltotta magához Késmíves János azon fundust.

Ad 4tum. Katona Pétert vallya az fatens jó tanúnak lenni.

IV. 1501/b Borsod vm. Miskolc város tanácsának iratai, Species, Materia XII. No. 513.

- a) örökösei
- b) mennyiség összegében (értelemszerűen: a város megváltási összege első, adott telekre eső részlete fejében)
- c) telken
- d) egyebet nem tud
- e) az első megváltás 1702-ben, a második 1732-ben történt. Amennyiben tanú valóban az 1702. körüli eseményekre emlékszik vissza, akkor bevallott életkora némileg alacsonynak tűnik
- f) jegyzőhöz

3. *Külföldön tanulás költségeinek fedezése – Kolláti János miskolci iskolamester kihallgatása saját kérésére*

Collateralis inquisitio pro parte Joannis Kolláti rectori scholae Miskolcziensis super eo, quod propriis expensis ad exterarum academiarum fine augendorum studiorum exire parsit.

(Miskolc, 1747. január 19, eredeti tisztazat, részletek. A kérdéseket nem mellékeltek az irathoz.)

Primus testis nobilis Georgius Cziko Miskolcziensis annorum circiter 36. Fide mediante fassus est. Tudgya a' tanú, hogy Kolláti János miskolczi reformata ecclesiabéli iskolamesternek vagon annyi értéke, mellyel mind Belgiumban való menetelét, mind ott tanulás kedviért való mulatássát, és onnan térését is bőcsülettessen bé éri, mint hogy maga édes anyjáról is, a' ki nemes Abauj vármegyében Nyéri névű helységben vagonos praedicátor volt alkalmas értéki maradtott, és itt miskolczi iskolamesterségének introitusából a) is magának alkalmassint szerzett a' kinek mostanában is gondolgya, hogy vagon mint egy harmincz hordó bora.

Secundus testis Joannes Péter Miskolcziensis, annorum circiter 50
(semmi érdemlegeset nem tud)

.....

Tertius testis nobilis Andreas Barkassy, notarius oppidi Miskolc b), annorum circiter 30. Fide mediante fassus est. A' fatens nevezett Kolláti János úrnak mostani miskolczi iskolamesternek belső értékét ugyan bizonyosan nem tudgya, mindazonáltal gondolgya, hogy ha a' pataki collegiumból semmit sem hozott volna is, mégis csupán csak az miskolczi két esztendei iskolamesterségéből is szerezhetett praeter propter c) hatszáz forintokat, minthogy esztendőnkint csak könnyen gondolkozván is huszonöt hordó borokra rá mehetett, kiknek hordóját csak tavali esztendőbenis három hordó borán kívül, kiknek egyikét, egyiket Sisáry Gábor uram tizennyólcz, vagyis húsz forintokon vette meg, leghalsó áran is tizenöt forintokon elatta, kinek a' tanuló gyermekektől is limitatio szerint secundum classes d) szoktanak fizetni; Emellett vallya a' tanú, hogy a' pataki collegiumban iffjú Patai Sámuel uram gyermekei mellett praceptoroskodván e), onnanis hozhatott valamit, ámbár az sátoros ünöpekre uri emberekhez való ki járássát, és abból nyert discretio f) tekintetben nem vétettek is; noha az attyárul is a' ki praedicátor volt, maradhatott valamie.

Quartus testis nobilis Casparus Visontay Miskolcziensis, annorum circiter 34. Juratum examinatum fassus est. A' fatens többszer említett Kolláti János urnak miskolczi reformata ecclesia mesterének az édesanyját is jól üsméri, és vallya, hogy az maga értékéhez képest nevezett fiát egy esztendőre való elégséges kölcséggel maga iskoláinak folytatására külső országba ki küldetné, noha ide való iskolamesterségéből is tudgya a' tanú volt annyi proventusa g), hogy csak abból is kimehetne, és vissza is jühetne, holott reformatus miskolczi lakos ember elő kegyelmének esztendőnkint egy köből borral tartozik, azon kívül minden iskolába járó gyermektől és iffjutól classisának alacsonyabb és föllyebb völtához képest, ki nyólcz poltrát, ki egy májrját, ki tizenhat poltrát, ki pedig föllyebb is szokott fizetni; melly Kolláti János urnak másképpen minémü belső értéke lehet a' fatens nem tudhatgya, mint hogy nem is látta, járatos nem lévén hozzágya.

- a) bevételéből
- b) Miskolc mezőváros jegyzője
- c) közel, nagyjából
- d) árszabás szerint osztályonként
- e) nevelőskönyvén
- f) javadalmazás, ajándék
- g) jövedelme

4. Külföldön tanulás költségeinek fedezése – Molnár János volt pataki diák, miskolci segédtanító kihallgatása saját kérésére

Inquisitio collateralis pro parte Joannis Molnár Helveticae confessioni addicti studiosi, qua remonstrat sibi sumptus non deesse quibus in exteris provinciis et alteri denique, studia sua continuare possit.
(Miskolc, 1759. december 5, fogalmazvány)

De eo utrum ?

1mo. Esmérie a tanu a mostan inquiráltató és academiákra igyekező Molnár János iffjat, 's tudgya-é hogy Rimaszombatból való ?

2do. Tudgya-é hogy az említett iffjú tanulását a s(áros)pataki collegiumban folytatta, és már szintén két esztendőktől fogva academiákra lehető ki bocsátatása véget Miskolcz várassába várakozik ?

3o. Tudgya-é azt is mennyi kölcsége lehet, mellyel academiákra szándikozik ?

4to. Hogy azon költségét nem collectából a), hanem maga industriájával b), collegiumbeli szolgáltyával instructori c) hivatalával szerzette tudgya-é ?

Primus testis nobilis Stephanus Nagy Kecskemeti annorum circiter 36. Juratum examinatum fassus est.

Ad 1mum. Régtül fogva vele együtt tanulván a fatens, az inquiráltató iffjat jól isméri és hogy Rimaszombatból való légyen eleitül fogva közönségesen a collegiumban úgy tartották, a' mint hogy az édesattya is egynéhány ízben onnan jött látogatására az említett iffjunak.

Ad 2dum. Directe d). Ad 3tium. Minthogy a s(áros)pataki collegiumban laktában ollyatén urfiaknak volt instructora akiktül alkalmas fizetése járt az inquiráltató iffjunak, mellyet azolta is a fatens által kereskedéssel öregbített, ugy tartya, hogy az illy formán öszve szerzett kölcsége négyszáz forintokra könnyen rá megyen; az honnan is tudgya bizonyosan, Ad 4tum hogy azon kölcséget nem collectából, hanem maga industriájával szerzette légyen.

Secundus testis nobilis Joannes Szúdi annorum circiter 32. deposito juramento fatetur.

Ad 1mum. Minthogy a fatens maga is Rimaszombatból való ezen inquiráltató iffjuval együtt nevededett, gyermekségétül fogva esméri és hogy Rimaszombatból való légyen tudgya bizonyosan.

Ad 2dum. Tudgya, hogy az említett iffju tanulását a s(áros)pataki collegiumban folytatta, onnan ide Miskolczra jöven praeceptorságra, tovább két esztendőnél várakozott itt a' végett, hogy magának az academiákra való felmenetelre út nyithasson.

Ad 3tium. Tudgya positive' minthogy szemével látta, hogy őt azaz 500 száz forintokból álló készpénz kölcsége légyen; mellyeket

Ad 4tum praeceptorsággal, és más efféle industriájával keresett.

Tertius testis Stephanus Oláh Gyöngyösi incola Miskolcziensis annorum 28.

(lényegében megismétli az előző tanuk vallomását)

.....

IV. 501)c Borsod vm. közgyűlési iratok, Acta judicialia protocollata, Materia XVII. Fasc. I. No. 97.

- a) gyűjtésből
- b) szorgalmával
- c) nevelői
- d) egyenesen (a válasz a kérdéssel megegyezik)
- e) jól

5. Vándor mutatványos és szolgájának kihallgatása a)

1763a 8a Martii peracta benignum examen Sebastiani Kossa Itali lusoris umbratici.
(Miskolc, 1763. március 8, fogalmazvány)

Interrogatoria

Kinek hívnak, és hol
születtél a' világra ?

Hol vetted el a feleségedet ? mikor ?

Volt-é gyermeketek ?
Élnek-e a' gyermekeid ?

esztendeje
Mikor jöttél el a' Sardus
birodalma c) alól, és leg-
elsőbben hová mentél ?

Sverinből miképpen jöttél
ide ?

Micsoda iffju az a' ki veled
vagyon egy társaságban ?

Nem igazán beszélsz, mert még
Königsbergben is 1762-dik
esztendőben 29a Junii
kiadatott passusodban is
expresse g) ott vagyon ezen
Eyser Josefnek a neve ?

Responsoria

Sebastian Kossa. Olaszországban születtem Sz. István nevű
váraskában, a' Sardiniai Király Birodalma alatt.
Schverinben Magdeburgi Ducatusban. 8 esztendeje oda való a
feleségem Maria Dorothea Stennebergh.
Kettő volt és most is terhes a' feleségem.
Két fiam volt egyik Langszál nevű helységben Stralsand
várassához egymelyföldnyi helyben Svecziában holt meg, a másik
pedig Marienburgban Danczka mellett Lengyelországban holt
meg. Most karácsonykor az utolsó; az első pedig már 7
hogya meg holt.

18 esztendeje mikor legelőször kijöttem, de ismét visszamentem
és 3. esztendő múlva kijöven Tyrolison által 15 esztendeje
Tridentumba mentem az urammal Henric Fabronival, ki is ezen
mesterségre (Schatten spillerségre d)) tanított, legelőször
Tridentumból mentünk Sabandián által Helvetián, Augspurgban
és Norimbergában, onnan az instrumentummal Prágában,
Silesiában, Lengyelországban Krakkóban, onnan pedig
Varsaviában, Danczkában, onnan Dániában, onnan
Meklenburgban, onnan Peterburgban Moscoviában; Moscoviából
magam jöttem vissza Riga várossán által Danczkában ez előtt 14
esztendővel. Danczkából Bikizre, Poznánra, Tepliczre,
Olomuczra, Bécsben 14. esztendeje Bécsből Tyrolisban;
Tyrolisból haza. Otthon voltam 5. holnapig, mentem Helvetiában,
Ulmában, Augspurghban, Norimbergában, Prágában, Silesiában,
Piliczben, Krakoviában, Varsaviában, Danczkában, Daniában,
Meklenburgban, Schverinben, ott házasodtam meg, egy catholica
kápólnácskában eskettek meg, mivel ott pápista e) templom
nincsen. Schverinből Dániában mentünk, onnan ismét Sverinben
feleségestül.

Rostokra jöttem, a' Mosqva f) tábornál másfél esztendeig voltam
a mesterségemet folytatván, majmom is volt de Varsaviában el
veszett, Rostokról Danczkára jöttem, onnan Varsaviában,
Krakoviában, Kismárkon által Szepes vármegyében, és onnan
ide Miskolczra.

Krakkóban fogadtam fel ezelőtt öt héttel, Josefnek hiják vezetéek
nevét nem tudom.

Más volt az, társom lévén, ki is elmaradott Varsaviában, volt
ugyan egy inasom is Antal nevű, de az is ottan maradtott.

Kinek hívnak ?	Joseph Joachim Bernasko molinár h).
Mikor és kivel mentél Krakkóban ?	A czingiszerekkel i) ezelőtt 4. esztendővel, de ott hagytam mivel nem fizettek semmit.
Miolta szolgálasz ennél az comediástanál j) ?	Ött hete Krakkóban állottam szolgálattýára ígírvén 12 lengyel tallért és cipellőst k).
Micsada városbúl való vagy s mely országbul ?	Olaszországbul, Balernóbúl, nem messze Tergestumtúl.
Ki vólt az apád ?	Joan Antonius Bernasko. Molnár mester ember, a' felesége Catharina Fontana.
Hova szándékoztál ?	Haza az atyámhoz Olaszországba.

IV. 501)b Borsod vm. közgyűlési iratok, Acta politica, Materia XVII. Fasc. I. No. 26.

- a) minden valószínűség szerint közbiztonsági szempontból gyanús kóborló személynek tekintették őket
b) a San Stefano helységnevét gyakori előfordulása miatt azonosíthatatlan
d) árnyjátékos
e) katolikus
f) muszka (orosz)
g) kifejezetten
h) molnár
i) ónöntő
j) komédiásnál
k) cipőt

A helységnevek mai megfelelői az előfordulás sorrendjében:

Schverin	Schverin (Mecklenburg)
Magdeburgi Ducatus	Magdeburgi hercegség
Langszál	Langensalza (Hannover)
Stralsand	Stralsund (Pomeránia)
Sveczia	Svédország (Pomeránia egy része 1815-ig Svédországhoz tartozott)
Marienburg	Malbork (Pomeránia)
Danczka	Danzig, Gdansk (Pomeránia)
Tyrolis	Tirol
Tridentum	Trient (Tirol)
Helvetia	Svájc
Sabandia	?
Augsburg	Augsburg (Bajorország)
Norimberga	Nürnberg (Bajorország)
Varsavia	Varsó
Meklenburg	Mecklenburg
Moscovia	Moszkva
Peterburg	Szentpétervár
Bikiz	?
Tepliz	Teplitz, Teplice (Morvaország)
Olomucz	Olmütz, Olomouc (Morvaország)
Ulma	Ulm (Württemberg)
Pilliz	Pillnitz (Szászország)
Rostok	Rostock (Mecklenburg)
Balerno	Palermo (Szicília)
Terigestum	Taranto (Puglia)

6. *Görög kereskedők származása és vándorlása – kihallgatás Valla János kassai kereskedő kérésére*

Fragmentum inquisitionis pro parte G. Domini Joannis Valla questorum L. R. qve civitatis Cassoviensis plenipotentiarii contra graecum Michaellem Argenti Cassoviensem in merito cultro suo in Macedonia patratæ Constantini Brezinae transfixionis.
(Miskolc, 1753. augusztus 29, fogalmazvány)

1mo. Tudgya-e vagy hallotta-e a tanu, hogy tavalyi esztendőben nemes királyi Kassa várossában concivissá a) lett Argenti Mihály nevű görög honnan származott Magyarországba,

2do. Valya meg letett hiti után a tanu mi okra való nézve jött ki országából, és itten ebben az országban, nevezetesen Miskolcz várossában, Egerben és Gyöngyessen mért nem akarták bevenni a göregek companiába b),

3tio. Nem de nem valami bizonyos és nagy okokra való nézve nem akarták bevenni a göregek companiában ? és micsoda ok lehetett az, letett hiti után valya megh,

4to. Valya meg azt is a tanu, tart-e valakivel kereskedő companiát említett Argenti Mihály vagy mások, in specie c) testvérei vannak-e companiában Kassán levő boldbéli d) kereskedésben,

5to. Mivel hogy mostan folyó 1753. esztendőben 30 áprilisban Kassán peragált e) inquisitio által kült, hogy ezen deutrális Argenti Mihály még Macedóniában laktában valamely pártot ütő companiának felzendülésekor s támadásakor amidőn eljárókat Brezinae Constantent meg lőték, kit is amint le eset volna a lovárúl, hogy az mostan Kassán lakos görög Argenti Mihály magánál lévő nagy késével az földen keresztül verte volna, látta-e maga szemével azon gyilkos actust f), azt is valya meg circiter mely esztendőbe történt ezen gyilkosság és melyik városban,

6to. Valya meg azt is a tanu, ha nem volt-e ezen pártot ütő companiának eljárója és indítója ugyanezen deutrális görög Argenti Mihály,

7mo. Tudgya-e a tanu, van-e ezen Argenti Mihálynak felesége, és ha vagyon, hol lakik,

8vo. Kit tudna ezen dologban legjobb tanunak lenni, az ki azon actuson jelen lett volna, és szemeivel látta volna, valya meg.

Primus testis Georgius Rosa graecus Miskolcziensis annorum circiter 55, adjuratus fassus est.

Ad 1mum. Argenti Mihály nevű görögöt, aki most Kassa várossában lakik, csak azolta üsmeri miolta Magyarországba szakatt, hanem testvérjeit, akik Törökországban Macedóniában, ahonnan való a fatens is, laktak, a fatens üsmeri.

Ad 2mum. Letett hiti alatt valya a fatens, hogy Argenti Mihály kassai kereskedőnek Macedóniából kijövetelének egyéb okát nem tudgya, hanem amint más görögök kijönnek, tudni illik az kereskedés kedvéért, hogy pedig Miskolcz várossában lévő görög compánia magok közé Argenti Mihályt kereskedőnek bé nem vették az az oka, hogy gyermekkorában a companiánál nem szolgált s' semmi érdemet magának nem csinált, 's ugyan-ezért Egerben, mint Gyöngyösön ugy gondollya, hogy be nem vették, mivel szokás az az kereskedőknél, hogy az ki bé akar az companiába állani, két-három esztendeig ottan előre szolgálni tartozik.

Ad 3tium. Prout ad 2dum.

Ad 4tum. Argenti Mihályt tudgya a fatens, hogy testvér bátyával, aki Kassa várossában kereskedik, egy kereseten vagyon. Portékájok együtes lévén, s' ugyan együtt is lagnak, melly testvér bátya ugyanazon kassai kereskedők companiájában vagyon, házas, feleséges ember lévén, s' ezen kívül két testvérje Rosnyón vannak, kik még compániában ugyan nincsenek, de Egerben akármikor is beveszik őket, mivel ottan szolgált.

Ad 5tum. Amidőn Macedóniában az deutrális pártütés, és Brezinae Constantin előbbjáró által lövése, és amint hallotta Argenti Mihály által kézzel való szúrása történt, a fatens Magyarországba lévén, miképpen és ki által lett? mind meglövetése, mind késsel való által verése a fatens sem nem tudgya, sem nem látta bizonyosan.

Ad 6tum, 7mum, 8um. Nihil.

Secundus testis Thomas Pardamanes graecus Miskolcziensis annorum circiter 29, adjuratus fassus est.

Ad 1mum. Mintegy 8 esztendőitől fogva, miolta tudni illik itt Magyarországon lakik Argenti Mihály isméri a fatens, Macedóniában ugyan nem ismerte, mivel még gyermekkorában szakat ki onnat a' fatens.

Ad 2dum. Argenti Mihály kijövetelének okát azt agya a' fatens, hogy mivel testvérjei itt Magyarországba lagnak, s' némelyek már meg is házasodtak, azoknak kedvéért jött ki, hogy pedig valamint Miskolczon, úgy

Egerben és Gyöngyösön az görög kereskedők companiájokban be nem vették, az az oka, hogy sosem inaskodott, se nem legénykedett egyik vagy másik helyett.

Ad 3tium. Compluribus in 2do g).

Ad 4tum. Kassa várossában lévő testvérjeinek boltbéli portékájához, vallya a fatens, hogy Argenti Mihálynak is közüi vagyon, maga tartván ottan legényeket is, mellynek testvér bátyja aki Rosnyón lakik, ugy gondolja a fatens, hogy az egri görögök companiájában vagyon, mivel mindenkor oda tartott, s' most is oda tart, de maga Argenti Mihály vagyon-é valahol companiába, vagy nincs a fatens nem tudgya.

Ad 5tum. 22két esztendeje miolta a fatens Macedóniából kijött, s' azolta oda be sem volt, ki által történt azért ottan pártütő companiának fel zendülésekor Breznai Constantin meglövése, és késsel való általverése ezelőtt, mint a fatens gondollya, mintegy 17. esztendővel, sem nem tudgya, sem nem hallotta.

A 6tium. Jelen volt-é legközelebb említett pártütésben Argenti Mihály, vagy nem, a' fatens sem nem tudgya, sem nem látta.

Ad 7mum. Hogy Argenti Mihálynak valahol felesége lakna, sem maga a fatens nem tudgya, sem mástúl nem hallotta.

Ad 8um. Nihil.

Tertius testis Franciscus Andrassy graecus Miskolcziensis annorum circiter 46. adjuratus fassus est.

Ad 1mum. Amint hallotta e fatens mostan Kassa várossában lakozó Argenti Mihályt, kinek testvérjeit is jól ösmervén és Macedóniában édes atyát is ott laktában ösmérte, s' onnan tudgya, hogy Macedóniából jött Magyarországba lakóul.

Ad 2dum. Most gyütt ki Argenti Mihály országából maga tudgya, s' a deutrális helyeket isméri, nem vették a görögök magok companiájába, sött próbálta-e közikben állani vagy nem a fatens nem tudgya.

Ad 3tium. Pro ut ad 2dum g).

Ad 4tum. Mind ennek Posonyban lakos és Rosnyón lakó testvérjein kívül több testvérjeit, úgy Argenti Mihályt magát vannak-e companiában vagy nincsenek nem tudgya, hanem hogy a bátyáival egy kereskedésen vagyon, úgy hallotta a fatens és, hogy egyik testvér bátyja, aki most Posonban lakik, felesége háza is ottan vagyon, az előtt még Egerben laktában ugyan Argenti Lászlóval tudgya, hogy ottan a companiában adtanak.

Ad 5tum. Macedóniában ez előtt mintegy 18. esztendővel történt pártütő compániának zendülését s' fel támadását és azon támadásban előjárójok Breznai Constantin megölését hallotta ugyan ide Magyarországra a fatens, de miképpen, s' ki által lett megöletése sem nem tudgya, sem nem hallotta.

Ad 6tum nihil, Ad 7um nihil, Ad 8um nihil.

IV. 501)c Borsod vm. közgyűlési iratok, Acta judicialia protocollata, Materia XVII. Fasc. VII. No. 1432.

- a) polgárrá
- b) társaságba
- c) különösen
- d) boltbéli
- e) végrehajtott
- f) cselekedetet
- g) nagyjából a 2. pontnak megfelelően válaszolt

7. *Görög kereskedőcsaládok bevándorlásának folyamata – kihallgatás Szapuntsi a) Tamás kérésére*

Inquisitio authenticata pro parte Thomae Chátsi Szapuntsi super eo, quod idem cum Demetrio Pap alias Pilita qvaestore Miskolcziensi pro conjugis et filii fienda educatione ex Turcia convenerit in 200 aureis, et dum eduxisset etiam eidem scriptam summam persolvisset.

(Miskolc, 1776. május 13, eredeti tisztázat)

De eo utrum ?

1o. Vallya meg a tanu, letet hiti alatt, igaz-e, hogy ezelőtt bizonyos, és nevezetessen melyik esztendőben az inqviráltató Chatsi b) Szapuntsy hoszta ki Törökországból a tanunak feleségét és fiát ?

2o. Igaz-e, hogy valamely summában a tanú előre az inqviráltatóval azon költségerít és fáratságerít megalkutt, mellyel feleségét és fiát a tanunak az inqviráltató Törökországból az első punctum szerint ki hoszta, azon summát a fatens az inqviráltatónak egészen megfizette ?

Primus testis Demetrius Pap alias Pilita qvaestor graecus c) Miskolcziensis annorum circiter 60 adjuratus fassus est.

Ad 1mum. Múlt 1769-dik esztendőben az inquiráltató Miskolcra jöven, hozzá ment a fatenshoz a végett, hogy úgymond eő Törökországra megyen, és ha teccik többekkel együtt a fatens feleségét és fiát ki fogja hozni, amint ki is hozta, melyért

Ad 2dum. Előre meg alkutt az inquiráltató a tanúval 200. aranyért, hogy ha a fiát, feleségét ki fogja hozni Törökországból, költségeit, és fáratságért meg fogja adni neki, aminthogy meg is atta, melyet az inquiráltatónak a tanunál levő quietantiája világosan megmutat. Az alkalmatossággal az inquiráltató Belányi Tamás feleségét és több más vidéki görögöknek feleségét is ki hozta magával.

(Mellé írva:) Anno 1776. 13 Juny Miskolczini authenticatum confirmat, Anno 1769 juxta fassionem testis, manu judria correcto.

IV. 501)c Borsod vm. közgyűlési iratok, Acta judicialia protocollata, Materia XVII. Fasc. VI. Fasc. I. No. 811.

a) más források szerint (ld. 8. számú irat) Athanasius

b) hadzsi – a tanúkihallgatást kérő valószínűleg mekkai zarándoklatot tett mohamedán vallású személy volt

c) görög kereskedő

8. *Embercsempészet Törökországból. (Ld. No. 7.)*

(Miskolc, 1785. augusztus 31, fogalmazvány)

De eo utrum ?

(1o.) Tudja-e a tanu Szapuncsi Athanasius, hány számu familiákat, nevezetesen pedig kiket szabadított, 's hozott ki magával Macedoniából Magyarországra,

2o. Azon cselekedeti igaz-é hogy veszedelmet húzhatott volna maga után és Törökországban minémü büntetést vett volna ezen cselekedetiért, ha rajta kapták volna ?

Primus testis Thomas Sofrona annorum 32 adjuratus fassus est.

Ad 1mum. A' tanú Macedóniában Moskopol a) nevű városban lakott azelőtt Szapuncsi Athanasiusal együtt, ahonnan 1769-dik esztendőben hozta ki Szapuncsi Athanasius Budára a tanút, mely alkalmatossággal Szapuncsi Athanasius magával együtt kihozta maga feleségét, leányát Macedoniából, Tupu Tamás pesti kereskedőnek menyét, és édesanyját, miskolczi kereskedő Pilta Demeternek feleségét és Belányi Tamásnak is feleségét, kik mindnyájan Miskolczon laknak, ugyan akkor velük együtt hozott ki még egy asszonyt, de annak sem nevét nem tudja, sem azt hol lakik, azután 1770-ik esztendőben hozta ki a' tanú anyját, nényét és öccsét, akik Budán laknak, de ezen alkalmatossággal azután is hozott-e' ki több személyeket magával Szapuncsi Athanasius ? vagy nem ? a' tanú nem tudja, mivel gondja sem volt reá.

Ad 2dum. Kamilla Konsztantintúl hallotta tanú, hogy a' Moskopolly várassa bírái inquiráltak volna Szapuncsi Athanasiusnak ezen cselekedete ellen 's kerestették volna is, és hogyha meg találták volna, a törökországi törvény szerint, azonnal fel akasztották volna.

Secundus testis Michael Pilta annorum 24 adjuratus fassus est.

Ad 1mum. A' tanú édes atya ki gyöven Macedoniából lakni Miskolcra, az édesanyjával együtt Muszkopolyban laktak, ugyanazon városban lakott Szapuncsi Athanasius is, az honnan (8 esztendő) b) gyermek korában Szapuncsi Athanasius hozta ki szökve magával a' tanút Budára, és ugyanakkor hozott ki magával allattomban többeket is; úgymint Budán lakos Pakosza János feleségét és leányát, Pesten lakos Tupu Tamásnak anyját (és feleségét) b), Miskolczon lakos Belányi Tamás feleségét, és a' maga feleségét és leányát, a' ki most Mukalovszky Demeternél vagyon férjnél Miskolczon és Sofrona Tamást; hallotta a' tanú hogy (1769) b) már azelőtt kihozta Bétsben lakos Padzadki Györgyöt feleségével, és ugyan Padzadki György bátyja feleségét is;

Ad 2dum. Nihil.

(Utólag, szeptember 23-án kihallgatják Athanasius Tupu pesti kereskedőt is – született 1749-ben Moszkopolisban – aki lényegében megerősíti az előző két tanú vallomását)

- a) Muskopolje, kereskedőváros Albánia és Macedónia határán
b) a tanúk második, szeptember 23-iki kihallgatása alkalmával történt betoldás a szövegbe

9. Szőkevény-gyanús Gyulay gyalogoszredbeli katona kihallgatása

Comitatus Borsod ad colonellum I. legionis pedestris ordinis Gyulayanis reliqua dominos officiales de intercepto in gremio sui Josepho Kelemen referentes benignum examen ac num dimissus, au desertans miles sit informavi cipientes litera.

(Miskolc, 1763. március 8, fogalmazvány)

Benevolum examen a)

Kinek hínak, hova való vagy,
Ki regimentiben szolgáltál,
Hol fogtak meg és miért
Hát hol van az passusod ?
Kik voltak a pajtásaid, és
hányan, és azok hogy
neveztetnek ?

Kelemen Józsefnek Erdélyben Háromszékrül való vagyok.
Gróff Gyulay gyalog regimentiben b).
Csabán fogtak meg, hogy passussom nem, volt.
Az pajtásaim vitték el magokkal.

Edgmástúl hol váltatok el
és mikor ?
Miekint és mi okból vitte el
Debreczeni Sámuel az
passusod ?

Pajtásim heten voltak, káplár Szilágyi Mihály somlyai, Jámbor István háromszéki, Papp Menhard háromszéki, Debreczeni Sámuel akinél az passussa maradt, ugyan háromszéki körösi, azon kívül három oláh legény katonák, mind erdeliek ugyan, de neveket, és mi némtü helységben levők legyének nem tudom.

Léván, Hont vármegyében Magyarországon mint egy két hete.

Ilyen tévelygésben lévő
merre vetted utadot ?

Azon okból hogy neki fábul könyvtáblája c) lévő, töllem el kérte mondván, hogy azon könyvtáblában lehetne épen meg tartani s pecséttye sem romlanak el, s azon kívül is egy helységben lévő, meg tanárod nálam, és Léván mikor keresztül jöttünk volna, én az piacra tértem kenyeret venni, s az alatt eők csak elmentek, s azután mellyik uczára tértek, mint hogy nem tudtam, reájok nem akadhatván, töllok el tévellyedtem.

Sok helyeken jöttem keresztül, de a neveik el felejtettem, hanem hogy Losonczon és Feleden d) keresztül jöttem arra jól emlékezem.

Anno 1763. die 11-a Marty sub sede I. Comitatus Borsodiensis malefactorum revisoria in oppido Miskolcz celebrata e).

Az passusod hol adták és miért ?

Ezen Borsod vármegyében is bizonyos (aki meg égett) s ammint mondgyák Barczikának hiják, egy éczaka háltam bizonyos obsztos f) katonánál, kinek is nevét nem tudom.
Prágában adták, s azért eresztettek el, hogy az jobb kezezen levő hüvelykemen nagy plesura g) vagyon.

Hány esztendeig szolgálánd
eő Felségét ?

Hatod fél esztendeig szolgáltam ebben az háboruban. És az háromszéki nemesség fogadott meg katonának.

Van-é feleséged, és hány
esztendő vagy,

Feleségem nincsen, s ammint gondolom huszonnyolcz esztendő vagyok.

Mond meg igazán nem vagy-é
szökött katona ?

Én szökött katona nem vagyok. Sőt az nemes vármegye hajduja is, Tokaj György, akkivel Prágában az Invalidusok házában h) voltam jól ismér, akinek két héttel előttem adtak passust és szabadságot.

Micsoda vallású vagy ? Pápista i).
Élnek-é még az anyád s hová igyekeztlél ? Nem él sem apám sem anyám, s házamba igyekeztem
Háromszékre jószágocskámat meg látogatni s ott megmaradni.
(A megye a továbbiakban levélben kérdezi meg az ezredet Kelemen József vallomásának valódiságáról.)

IV. 501)b Borsod vm. közgyűlési iratok, Acta politica, Materia IV. Fasc. IV. No. 79.

- a) jóakarató vizsgálat (a kérdezettet formálisan még nem tekintik gyanúsítottnak)
- b) ezredében
- c) valószínű fából készült könyvborító
- d) Gömör megye
- e) második kihallgatás, a kihallgatott az előző kérdésre adott válaszát egészíti ki (útvonalát tovább részletezi)
- f) abschied – leszerelt katona
- g) seb
- h) rokkant és beteg katonák háza
- i) római katolikus

10. Tóth István miskolci jobbágy szökésének körülményei – kihallgatás földesura, Váczy András kérésére

Fragmentum inquisitionis pro parte Generosi D. Andreae Vatzy intuitu subditi sui Stephani Toth ex Miskoltz cum tribus prolibus masculis et una filia Agriam profugii.
(Miskolc, 1767. december 16, fogalmazvány)

De eo utrum ?

(1mo.) Tudgya-é a tanú, hogy most folyó 1767-dik esztendőben múlt júniusnak 7-dik napján pünkösdre virradóra ezen tekintetes nemes Borsod vármegyében helyeztetett Mező-Miskolcz városában, nevezetesen Uj Város nevű uczában fekvő, nemzetes és vitézlő Váczy András uram maga örökös földesura házában lakott, Tóth István jobbágy, feleségüstül három férfi gyermekeivel, és egy leányával két lóval, fakó szekeren a) el szökött légyen, az ki is, az mint hallatik püspöki Eger városra, Hatvani hostyán b) tartózkodik.

2do. Tudgya-é a tanú, hogy ezen deutrális Tóth István gyermekei, sőt még édesattya is néhai nemzetes és vitézlő Váczy András úrnak következendőképpen inquiráltató fiának, nevezett Váczi András úrnak örökös jobbágyi voltanak és légyenek.

Primus testis nobilis Andreas Boros Miskolcziensis annorum circiter 75. adjuratus fassus est.

Ad 1mum. Nem messze lakik a tanu itt Miskolczon az Uj Várásson nemzetes és vitézlő Váczi András uram fundussához c), az hul jobbágya Tótt István régtül fogva lakván jól tudgya, hogy most folyó esztendőben Pünkösöd elcájén feleségivel, gyermekeivel edgyütt elszökvén valahol oda lappang. Mely nevezett Tótt Istvány, sőt nevezettnek édesattya, néhai Tótt Mihály, de még ennek is attya, néhai Tótt Pál, kiket mindnyájokat jól ismert a tanú, tudgya a tanú, hogy inquiráltató nemzetes és vitézlő Váczi András úrnak, attyának s öcsének fiúruul fiúra leköttelezett örökös jobbágyai voltanak és a deutrális elszökött Tóth Istvány e napiglan is azon jobbágyi kötelessége alá tartozandó légyen, mivel mind maga a deutrális úrnak attya s nagyattya a nevezett Váczi familiát földesuroknak esmervén minden szolgálattot véghez vittek.

Secundus testis Mathias Lövei Miskolcziensis annorum circiter 55. adjuratus fassus est.

Ad 1mum. Hogy a kérdésben feljedzett Tóth Istvány most folyó esztendőben pünkösdre virradóra inquiráltató Váczi András uram fundussáruul s házábul feleségével s három fi, s egy lány magzatival egy fakó kocsián s két lovain innett Miskolczruull vallahová elszökvén mind e' koráigh oda vagon.

Ad 2dum. Melly nevezett Tóth Istvány inquiráltató nemzetes és vitézlő Váczi András uram jobbágya, hogy lett volna tapasztalta a' tanú, mivell mind ura véle szabadossan parancsolt s dogoztatott, azt is tapasztalta a' tanú, hogy ezen nevezett Tóth Istvánnak migh az édes attya is inquiráltató Váczi András uramot jobbágyképpen szolgálta, arrúl is emlékezik jól a' tanú, hogy deutrális Tóth Istvány maga édesattya halála után iffiu legény korában sokáigh oda vándorlat, és oda szállását, megházasodván feleségével edgyütt ellöll jöven ismét maga földes ura az örögh néhai Váczi András uram birtoka allá jutott, ahol is eddigh szolgálván, most ismét ellszökött.

Tertia testis Catharina Gyarmathi Matthiae Lövei conthoralis annorum circiter 50. adjurata fassa est ad 1mum et 2dum.

Azt bizonyosan tudgya a' tanu, hogy deutrális Tóth Istvány inquiráltató Váczi uram jobbágya légyen, aki mi-nek előtte ellment szökye, elljövén az fátenshez, mint szomszédhoz jelentette, hogy eó a' pünkösöd ünnepjében egy plébánus bátyához ellmenni szándékozik, mivel úgy mond levelet írt nekem, hogy tsak mennyek ell, megh fogja szekeremet buzával rakni; azért a' tanú mind addigh ezen vélekedésbe volt, hogy eó azon plébánus bátyához ment volna, míghlen nemzetes s vitézlő Váczi uram nem szorgalmatoskodott volna, hogy nevezett jobbágya ell szökett légyen.

IV. 501)d Borsod vm. közgyűlési iratok, Acta judicialia non protocollata, Materia XVII. Fasc. VI. No. 729.

- a) kizárólag fa alkatrészekből álló, vasalás nélküli szekér
- b) hatvani külváros
- c) telkén

*11. Nagyváradi román disznókereskedők adósak maradnak üzlettársaiknak Miskolcon – tanukihallgatás
Palóczy Sámuel kérésére*

Fragmentum inquisitionis pro parte Nobilis Samuelis Paloczy contra Magno Váriadiensem Michaelem Zary intuitu initiae cum eodem aequalis participandi post distractionis fatigium lucri conventionis ? et sui deceptionis ?
(Miskolc, 1754. február 12, fogalmazvány)

De eo utrum

1mo. Tudgya-é, látta-é, hallotta-é a tanú, hogy Váradon lakozó emberek hajtottak számos sertéseket ennek előtte negyedik esztendővel, Miskólczra,

2do. Tudgya-é a tanú, hogy Palóczy Sámuel urnak kezébe adták a sertéseket, hogy árullya s egyenlő képen fel-osztják ő kegyelmével az nyereséget,

3tio. Tudgya-é a tanú, hogy pénzen el nem költek a sertések, hanem egy-egy hordó boron adott el Palóczy Sámuel ur 52 azaz nro ötven két sertéseket, nyoltz forintjával,

4to. Tudgya-é, hogy Palóczy Sámuel ur maga szekerén hordotta pintzére az 52 hordós borokat, a' mellyeket az váradí emberek tizenkét két a) forintokon adtak el és szép szin alatt elvitték Palóczy ur keze alól,

5to. Hát azt tudgya-é a tanú, hogy az Palotzy Sámuel ur pintzjében nem fértek a borok, hanem tekintetes Négyesy Szepesy Pál uram pintzjét bérlették meg, de annak a bérít is elvitték,

6to. Hogy fel rakodtak a borokkal, a vendégfogadásnak hat mártással adóssá maradtak, mellyet Palotzy Sámuel ur fizetett meg,

7mo. Kit tud magán kívül jó tanúnak lenni (?)

1. testis Benedictus Nagy Miskolcziensis annorum circiter 49. adjuratus fassus est.

Ad 1um. Jól jut eszébe a' fatensnek, amidőn ezelőtt 4. esztendővel Váradon lakos Zari Mihály másodmagával eladás véget ednéhány darab sertéseket ide Miskoltzra hajtottak, kik is,

Ad 2dum. Hogy n(eme)s Paloczi Sámuel urnál azon sertések iránt a' szerint alkudtak meg, hogy ha azon sertéseket vagy eladgya, vagy elszerzi, az nyereségből nékie is szinten úgy adnak valamint magok vesznek, jól tudgya, ugyan a' fatens háznál lévén meg az alku is. Ad 3tium. Jól tudgya pedig azt is a fatens, hogy azon 52 darabbul álló sertések pénzen el nem kelhetvén borért adta Paloczi ur úgy, hogy minden sertésért nyolc forintban egy hordó bort adtak, melly borok maga pinczjébe Palóczinak meg nem férhetvén a Szepessy Pál ur pinczjét is kibérlette.

Ad 4tum. Melly borokat, hogy Paloczi ur maga szekerén, lován hordatta fel az pinczjébe, letett hiti alatt vallyá, midőn pedig az boroknak árossa akadott, és azt 12 két a) forinton meg alkudott volna, jelen lévén maga Paloczi Samuel ur is, mondotta az említett váradí lakos Zári Mihálynak: minthogy akkor a' bor vévő mingyárt meg nem fizetett, no hallya kentek az én fáradságom ára oda vesz, de ők akkor is földtül, menytil átkozták magokat, hogy az övét egy pénzt sem kívánnák, hanem már most hadd szállítsák fel békével a borokat, jámborul ki adgyák jövendőben az ő részét is belőle.

Ad 5tum. Sunt ad priora b).

Ad 6tum. Mind magától Paloczi Sámuel urtól mingyárt akkor a' midőn a bort megvették, és elvették volna, úgy annak utánna azon görögötül is, aki az borkupeczekkel jelen vólt, hogy 6. májásokkal maradván adósok, Paloczinak kellett letenni.

2. testis Anna Maris relicta vidua Joannes Szentpéteri Szabó annorum circiter 57. adjurata fassa est.

Ad 1um. Amidőn ezelőtt 4 esztendővel Váradon lakos Zári Mihály másodmagával Miskolczra ednéhány darab sertéseket hajtott volna eladni jól tudgya, mivel majd egy holnapig a' fatens kertyében tartottak szállást.

.....

(a többi nagyobbrszt az előző vallomás ismétlése)

3. testis Stephanus Martony Miskolcziensis annorum circiter 35. adjuratus fassus est.

.....

(nagyobb rszt az első vallomás ismétlése)

4. testis Stephanus Zsutai Miskolcziensis annorum circiter 35. adjuratus fassus est.

Ad 1um. A fatens maga is vett két sertést két hordó boron azon sertésekbül, amellyeket váradi lakosok ezelőtt mintegy 4. esztendővel hajtottak ide Miskolczra eladni.

Ad 2dum. Füleivel hallotta a' fatens, midőn mondotta az oláh Zári, és Bojár nevűek Paloczi Sámuel urnak, hogy legyen társ azon sertésekhez az eladásban, az nyereségben is részesíték, aminthogy a' fatens azon két sertésre, amellyet meg vett, Paloczi Sámuellel alkudott rá.

Ad 3ta directe.

Ad 4tum. Hogy azon borokat mind Paloczi Sámuel hordatta fel maga alkalmatosságán jól tudgya a' fatens, mivel maga járt egyik a szekérrel.

Ad 5tum directe.

Ad 6tum audita a Paloczi c).

IV. 501)c Borsód vm. közgyűlési iratok, Acta judicialia protocollata, Materia XVII. Fasc. VII. No. 1491.

a) a kettes számot írásban megismétlik

b) az előbbi szerint

c) Palóczitól hallotta

12. Kereskedelmi célú ingavándorlás – kihallgatás Ádám András miskolci csizmadiamester kérésére adósának, a Kápolnán lakó Szabó Jánosnak tartozásáról

Fragmentum inquisitionis collateralis pro parte Andreae Ádám Miskolcziensis intuitu liqvidi debiti in possessione Kápolna denati Joannis Szabó ex coemptione cothurnorum, ab inqviri curante continuata enati. (Miskolc, 1780. május 10, fogalmazvány)

De eo utrum ?

1mo. Tudja-e? vagy hallotta-e a tanú, hogy Kápolnán lakott néhai Szabó János úgy felesége, vagy gyermeki mintegy tizenhét esztendőktül fogva hány csizmát hordott, és hortak el Miskolczon lakos Ádám András csizmadiamesterembtül ?

2do. Letett hiti alatt vallya meg a tanú, készpénzért horták-e az megnevezett személyek azon csizmákat vagy pedig csak hitelben, avagy más valamely okra nézve nem fizettek érte ?

Primus testis Elisabetha Bago, consors Gabrielis Szabó Kápolnaiensis annorum circiter 31 adjurata fassa est.

Ad 1mum. Deutrális Kápolnán lakott néhai Szabó Jánosnak menyé az tanú, és 14 esztendeje, hogy a Szabó János házához hozták férhez, ezen okbül tuggya, hogy az alatt az üdő alatt, majd minden esztendőben Miskolczon lakos Ádám András csizmadiamesterembtől hol két, hol három pár csizmát, hol maga, hol gyermekei elhortak, sőt maga is hordott a tanú (egynehányszor) a) háromszor, két-két deutr(ális) Szabó János ipája parancsolatlyábül, és mindenkor nagy, férfinak való csizmát hoztak.

Ad 2dum. Száz vonás forintya b) lévén néhai Szabó Jánosnak Ádám András csizmadiánál, ezen pénznek interessében c) minden esztendőben egy hordó bort adott Szabó Jánosnak Ádám András, az csizmákat pedig hitelben hordatta, és sokszor mondotta Szabó János a tanú hallatára, majd számot vetek az csizmák eránt Ádám Andrással, de számot nem vetvén, sem az árát meg nem fizetvén Szabó János üdőközben meghalálozott.

Secundus testis Stephanus Borza Miskolcziensis annorum circiter 26 adjuratus fassus est.

Ad 1mum. Ezelőtt esztendővel legénye lévén a tanú inquiráltató Ádám Andrásnak úgy három esztendeig ezen okból bizonyosan tuggya, hogy az három esztendő alatt Kápolnán lakott néhai Szabó Jánoshoz egy pár férfi csizmát és egy pár asszonyoknak való csizmát, hol maga, hol a felesége minden esztendőben vittek el.
Ad 2dum. Az alatt az három esztendő alatt soha sem látta a tanú, hogy Ádám Andrásnak az elhordott csizmákért Szabó János megfizetett volna, hanem az mellyik elvitte, megtudakozta mi lesz az ára, mondván majd számot vessünk s megtuggyuk mi lesz az ára s megfizessük.

Tertius testis Martinus Faragó Miskolcziensis annorum circiter 47 adjuratus fassus est.

Ad 1mum. A fatens 1764. 65. esztendőben inquiráltató Ádám András miskolczi csizmadia mesterember házában lakott bérben, onnét bizonyosan tuggya, hogy néhai Kápolnán lakott Szabó János házához azon két esztendő alatt, nevezetesen Szabó Gábornak, a Szabó János fiának esztendőnként karácsonyra és húsvétra mindenkor egy pár csizmát jó mellybőrből varrott Ádám András, mellyet mindenkor a tanú szeme láttára hordott ki Szabó Gábor, azt is tuggya, hogy magának is Szabó Jánosnak ugyan mellybőrből varrott, jól emlékezik arra is midőn egy pár fekete kordovány csizmát az feleségének Szabó Jánosnének minden készüllettel, patkóval felállították és úgy küldötte ki kápolnai asszonyval.

Ad 2dum. Azt is tuggya a tanú, hogy az fent írt csizmákat mindenkor úgy horták, hogy Ádám András úr írja fel és számot vivén róla eleget tesznek, de hogy csak egy pénzt adtak volna is, a tanú nem látta.

IV. 501)c Borsod vm. közgyűlési iratok, Acta judicialia protocollata, Materia XVII. Fasc. XVII. No. 3873.

- a) kihúzva
- b) 51 krajcár értékű számítási pénz (fémpénz formában nem létezett)
- c) kamata fejében

13. Kereskedelmi célú migrációra utaló részletek egy becsületsértési ügyben – kihallgatás özvegy Sóry Györgyné Konyha Zsuzsanna kérésére

(Inquisitio pro parte Nob(ile) D(omi)nae Susannae Konyha)
(Miskolc, 1782. október 16, kihallgatás fogalmazványa, részletek)

De eo utrum ?

1o. Le tett hite alatt valya meg a tanu, ha igaz-é ? hogy ezen esztendőben múlt augusztus holnapnak mintegy 26-dik napján Lieb Klára asszony Fabricius Ignác pictor a) felesége maga házánál, nemzetes Konyha Susanna asszonyt nemzetes és vitélző néhai Sóry György úr meg maradtott özvegyét betstelenítette, nevezetesen híres beste lileg kurvának lenni mondotta, s üzenettel is titulált b) asszonyoknak azon betstelenítő szókat, azon kívül másokat is, és milyeneket ? üzent légyen ?

2o. Hát az igaz-é, hogy említett Lieb Klára azon rágalmozó betstelenítés közben titulált Konyha Susanna asszonyt paraszt kutyának lenni mondotta ?

3o. Ezeken kívül igaz-é az is: hogy Lieb Klára tsakugyan a deutrális időben titulált inquiráltató asszonyoknak hadjon leányát nemes Sóry Klárát túrós lábú kurvának kiáltotta, s mondotta ?

4o Kit tudja jó tanúnak lenni?

Primus testis Josephus Simanko cothurnarius c) Miskoltziensis annorum 32 adjuratus fassus est.

Ad 1mum. A' tanú szomszédgyában lakik Fabricius Ignác pictornak, azért is füleivel hallotta, midőn múlt augusztus holnapnak 26-ik napján, nem az felesége, hanem maga az pictor a' maga udvarán, a' midőn n(eme)s Sóri Györgyné asszonyomnak, n(eme)s Konyha Ersébetnek egynéhány darab tűzi fáját, mellyet azelőtt kért, megküldötte, ezen becstelenítő szókat mondotta a' pictor: vidd el annak a' fekete kurvának, baszom a koporsó szögletit, baszom még a' koporsó madzagát is, melly szavain a' tanú csudálkozott, és a' maga szolgálójának mondotta, hogy ezen káromkodást ezen a földön még nem hallottam, hanem midőn Aradon és Tömösváron jártam, az oláhokat hallottam, hogy így káromkodnak. Ad reliqua nihil d).

...

(A további tanúk a a kihallgatást kérő özvegy Sóry Györgyné és Fabricius festőmester felesége közötti becsületsértő vita lefolyását, részleteit ismertetik.)

- a) textilfestő
- b) címzett
- c) csizmadia
- d) a hátramaradt kérdésekre semmit nem tud mondani

14. Vándorló szabólegény úti okmányai

(Miskolc, 1782. október 16, pizskozati feljegyzés más kihallgatás-részletek között) a)
Smidt Mihály szabólegény ilyen igazságokat mutatott, 20a jan(uarii) 1779.
N(ota) b(ene) b)

1774. 14a maii Gyeorgenbergbül c) elmenvén 18 hétig, Balassagyarmaton volt, négy hétig Szécsénbe
1775. 19dik mártiusba esztendeig, és két hétig Váczon, ahol ott középszerű szőke hajúnak íratik
1775. Budán 25-dik áprilisbe nyolcz hétig volt, maghos természetnek, gesztenye színű hajúnak irattatik
1776. 2da januarii Zólyomba 8. hétig, eddig Gyeorgenbergbül való volt
1777. 3tium aprilis Löcsén 25. hétig, már itt ajszдорfi d) fi volt
1778. Eperjesen tizenyolc hétig. Ajszдорfi fi volt, szőke hajú volt
1778. 27dik october Kassán 9. hétig, ott Gyeorgenberfi, fekete barna

- a) az iratokból nem állapítható meg, hogy nevezettet végül is kihallgatták-e
- b) feljegyzés
- c) Georgenberg, Szepesszombat, Spisská Sobota, a 16 szepesi város egyike
- d) Eisdorf, Izsákfalva, Zakovce (Szepes m.), előbbivel szomszédos falu

15. Kézműves család ide-oda vándorlása Borsod megyében – Kunsch Mihály csizmadiamester származásának vizsgálata nemességének bizonyítása céljából, saját kérésére Inquisitionis collateralis pro parte Michaelis Kunsch in puncta nobilitatis.

Fragmentum inquisitionis pro parte Samuelis Kunsch super eo quod Martinus Kunsch fuerit ejus frater carnalis et uterinus in S(a)jó Keresztur olim habitans cujus filius est Michael privignus Stephani Gatsi in Barczika ad legitimandum genealogiam.

(Miskolc, 1776. január 17, fogalmazvány – a kérdőpontok nem találhatóak az irat mellett)

De eo Utrum ?

Primus testis Joannes Kis Bodnár Sajókereszturiensis annorum circiter 78. adjuratus fassus est.

Ad 1mum. Néhai Kunsch Mártonnal itten ezen te(kin)tetes nemes Borsod vármegyében helyheztetett Szirma Bessenyo nevű helységben együtt lakván, s egy társaságban lévén jól ismérte, s tudgya bizonyossal, hogy

Ad 2dum. Mostan inquirálató Kunsch Sámuellel egy anya gyermeke lett légyen, mivel azon üdőben édesattyok palyinkás lévén a Szirma Bessenyei serházban a) a fatens ottan megfordulván szemben gyakran vólt vélek, az kik annak utána Sajó X(Keresz)túrban által menván lakni mind az édes attyok, mind pedig Kunsch Márton meg halálosztak, s Kunsch Sámuel pedig meg házasodván Szixon a czébbe be állott, s lakását oda vévén most is ott lakik, Kunsch Mártonnak pedig

Ad 3um, 4um. Az özvegye férhez menván Barczikára, maradott egy gyermeke, s magával el is vitte, de kinek hitták, hol lakik, és él-e a tanú nem tudgya.

Secundus testis Andreas Szabó Sajó Xturiensis Annorum circiter 56. adjuratus fassus est.

Ad 1mum. Néhaj Sajó X(Keresz)túrban lakott Kunsch Márton a tanú jól ismerte, az a fatenssal által ellenbe lakott.

Ad 2dum. Édes attyát is még Szirma Besenyőbe jól ismervén tudgya, hogy mostan Szixon lakos Kunsch Sámuellel egy apa-anya gyermeke lett légyen, az ki csizmadia mesterember lévén, Sajó X(Keresz)túrból által ment Szixon lakni s most is ott lakik.

Ad 3tium. Mostan Barczikán lakos Kunsch Mihály, hogy tulajdon édes fia vólt említett néhai Kunsch Mártonnak onnant tudgya a Tanú, mivel keresztelésének alkalmatosságával a fatenst is elhívatta komaságba Kunsch Márton, s csak által ellenbe lakot a fatenssal, s mindenkor az udvarán járt a tanú keresztül a Sajóra vízért.

Ad 4tum. Annak utánna meg halálozván Kunsch Márton Kunsch Mihály kis korában árvaságra maradt, s édes anyja férjhez menvén Barczikára Gecső István nevű nemes emberhez Kunsch Mihályt is elvitte magával, s ottan fel nevelkedvén most is él és jól isméri a tanú.

IV. 501)d Borsod vm. közgyűlési iratok, Acta judicialia non protocollata, Materia XVII. Fasc. VI. No. 810.

a) szeszfőzőként működött a szirmabessenyői sörfőzdében

16. Gombkötő mester Miskolcra kerülése és sorsa – Kecskeméti István elszegényedésének vizsgálata

Fragmentum investigationis status miserabilis Stephani Kecskeméti nodularii Miskolcziensis.
(Miskolc, 1783. június 3, fogalmazvány)

De eo utrum

I mo. Esméri-é a' tanú Miskolcz várossában lakos iffjú Kecskeméti Istvánt ? Nemes-e avagy adófizető ember? Micsoda hivatalban vagyon ? Minémő fekvő avagy ingó jószágai, pénze ? Activum ? vagy passivumbeli adósságai a) vagynak tudja-e ?

Primus testis nobilis Laurentius Kutasy Miskolcziensis annorum 61 adjuratus fassus est ad punctum: Iffjú Kecskeméti Istvánnak az édesatyját Kecskeméti Jánost, ki is Rosnyón lakott, és gyakran járt Miskolczra a' tanúhoz, és a kérdésben levő Kecskeméti Istvánt is gyakran el horta magával Miskolczra jól esmérte; sőt gombkötő mesterségét is a deuralis személy itten Miskolczon tanulta és mintegy öt esztendőktől fogvást mesterségét Miskolcz várossában özvén jól esméri: azért is tudgya hogy szegény contribuens b) gombkötő mester ember légyen, sem Miskolcz várossában sem Rosnyón, sem pedig egyebütt is egy talpallatnyi fekvő jószága c) nincsen. Rosnyón is más házában lakott az atya, a deuralis személy is más házában lakik Miskolczon. Ingobingo jószága d) is semmi egyebe nincsen, ágybelijénél, öltő ruháinál, és hivatalyához tartozó kevés műszerinél egyébb, semmi készpénze nincs, amit egy nap keres, más nap feleségével (két gyermekeivel, és szolgálójával) e) együtt megeszi. Sem ő másnak, sem más önéki nem adóss.

Secundus testis nobilis Stephanus Bartus Miskolcziensis annorum 32 adjuratus fassus est: Négy esztendőktől fogva jól esméri a tanú a deuralis Miskolcz várossában lakos Kecskeméti Istvánt, tudja hogy contribuens b) iffjú gombkötő mesterember légyen, az egy gombkötő mesterségén, öltő ruháin, és kevés házbeli eszközein kívül, semminémű ingó vagy ingatlan jószágai sehol is nincsenek; amidőn hivatalát kezte folytatni négy esztendőkkel eselőtt, a tanú adott néki öt R(hénes) forintot f), azon kezte folytatni mesterségét. Azolta is semmi capitalist g) nem szerzett, amit egy nap keres, másnap háza népével együtt megeszi. Sem activum, sem passivumbeli adósságait a) nem tudja.

Tertius testis Petrus Túróczi Miskolcziensis annorum 41 adjuratus fassus est: Mintegy 19. esztendeje annak, amidőn a tanú Miskolcz várossában néhai Kecskeméti József házában lakott, akkoriban a deuralis Kecskeméti István is, a testvérbátyjánál Kecskeméti Józsefnél lakott, mint inas gombkötő mesterségét ott tanulta, azóltátul fogva mindezeideig jól esméri a tanú a deuralis contribuens gombkötő Kecskeméti Istvánt és tudja, hogy házbeli kevés bútorán, ruháján, és gombkötő mesterségéhez kívántató műszerén kívül semmi fekvő avagy ingó jószága nincsen, csak mesterségébül tartya és ruházza magát, feleségét, és két kisded gyermekeit, még csak legényt sem tart, nem hogy capitalis g) pénze, vagy activumbeli adóssága volna, de még maga gyakran másra szorul. Passivumbeli adósságait nem tudgya.

(Utólag betoldva még egy tanúvallomás, ahol egy további kihallgatottnak új, az iratban nem található, Kecskeméti István és lakásadója közötti konfliktusára utaló kérdéseket is feltettek.)

Quartus testis Joannes Csizi Keresztesiensis annorum 22 adjuratus fassus est: Ad 1mum nihil. Ad 2um A deuralis időben hetivásárban az asszonya szekerével éppen a N(eme)s Szijj Imre uram háza előtt állván, a tanú látta szemeivel, hogy Kecskeméti Istvánnak mindenét ki hányta a deuralis házból a Szijj Imre uram mostohafia N(emes) Vajda Sándor, és leánya Szijj Julianna. Ad 3um Azt is látta a tanú, mert a lármára a pitvarajtóhoz ment, hogy a pitvarban Szijj Julianna Kecskeméti Istvánnának a fejkötőjét is leszaggatta a fejejéről, és mindent kihánytak rész szerént az udvarra, rész szerént az úttzára, a tanú az úttzán a sárból fel is akarta venni a széket a' mint ki hajintották a sárba, de mások mondották hogy ne báncsa, s úgy hagyta ott. Ad 4um A tanú hordotta el akkor a Kecskeméti István holmiját a szekerén a' Mindszentre addig, amig szállást kaphatott, ott is helye nem lévén csak a padra rakták, de mikor kaphatott azután szállást ? nem tudgya.

- a) hitelei vagy kölcsönei
- b) adófizető
- c) ingatlantulajdona
- d) ingósága
- e) a fogalmazványból utólag kihúzva
- f) rajnai forintot
- g) tőkét

17. Miskolci kézműves származása – egy kézművescsalád tagjainak széttelepülése Clementis István nemes-gyvizsgálata tükrében

Inquisitionis collateralis pro parte N. Stephani Clementis Miskolcziensis in negotio nobilitatis.
(Miskolc, 1785. június 10, fogalmazvány)

De eo utrum ?

Imo. Esméri-é a' tanú, itt Miskólcz várossában lakos nemes Clementis István uramot, és Rozsnyón lakos Gosztanyi György feleségét, N(eme)s Clementis Ersébeth asszonyt, és tudja-é a' tanú, hogy ezek mind apával, mind anyával testvér atyafiai és mind kettőjöknek az attyok Kassán lakos volt ? 's Clementis Jánosnak hívták ? ha e' szerint tudja a' tanu, adja okát tudományának ?

Prima testis Susanna Smid providi Martini Pruner consors Miskoltziensis annorum 44 deposito juramento fassa est Kassa városában születettvén, ugyan ottan neveltetett fel is a' tanú, és jól esmerte, Kassán N(eme)s Clementis János uramat, és annak fiát Clementis István uramat, a' ki mostanában itten Miskólczon lakik, és testvérét N(eme)s Clementis Ersébeth asszonyt a' ki mostanában Rosnyón lakik, 's tudja, hogy egy atya 's anya gyermekei legyenek és hogy István kissebb, Ersébeth pedig nagyobb; és az attyok 's annyok kassai lakosok voltak 'sőt vélek gyakran járt Kassán a'lutheranus templomban is (mivel egy valláson voltak, úgymint az Augustana confessión a), tudni illik mind a' tanú, mind pedig Clementisék, tehát tudja azt is, hogy Clementisék a' tót praedikatióra jártak a' tanú pedig a' németre, és így valóságosan esmervén, vallyá Clementis Istvánnak testvér nényének lenni Clementis Ersébetet). b)

Secunda testis Elisabetha Smid Mathiae Dobi vidua Miskoltziensis annorum 53 deposito juramento fassa est A' tanú (az elébbeni tanúnak testvér nényne lévén) b) Kassa városában született és neveltetett, a'hol is Clementis János uramot, és feleségét jól esmérte, minthogy nem is messze laktak egymáshoz, tudja azt is, hogy néhai Clementis Jánosnak (vólt két fia, és két leánya, az egyik leány meg hólt, a' másik pedig férjnél vagyon, a'kit Ersébetnek hívnak 's mostanában Rosnyón lakik; a' fiuk közül pedig a nagyobbik Kassán tanúlván tímár mesterséget, Iglóra vette lakását, a másik fiú István , a' ki Miskólczon czinöntő c) mesterséget folytat, jól isméri, 's tudja, hogy mind az Iglón lakos tímár Clementis, kinek kereszt nevére nem emlékezik, mind pedig Rosnyón lakó Clementis Ersébeth, Miskólczon lakos Clementis Istvánnak testvérje legyék, 's egy atya-anya gyermekek, kik közül Clementis István legkissebb vólt, az anyát sem esmérhette, árván maradt) b) fia Miskólczon lakos Clementis István aki Miskólczon czinműves c) és hogy annak testvérje Ersébeth a'ki mostanában Rosnyón lakik; és hogy egy apa-anya gyermekei legyenek bizonyosan tudja, következőképpen vallyá, hogy Clementis István Clementis Ersébettel atyával-anyával egy testvér és az attyok Clementis János vólt.

IV. 501)c Borsod vm. közgyűlési iratok, Acta judicialia protocollata, Materia XVII. Fasc. XX. No. 4516.

- a) evangélikus vallású
- b) a zárójeles részek a fogalmazványból kihúzva
- c) önmű

IRODALOM

Ács Zoltán

- 1985 Jobbágyvándorlás Szabolcs megyéből a 18. század első felében. In: Agrártörténeti Szemle 3–4 sz. 588–604.

Benda Kálmán

- 1974 A Magyar Országgyűlési Emlékek sorozat 1607–1790. közti részének szerkesztési és forrásközlési szabályzata. In: Századok (108) 2 sz. 436–475.

Bucsay Mihály

- 1985 A protestantizmus története Magyarországon, 1521–1945 Budapest, Gondolat. 293.

Égető Melinda

- 1989 Tanúkihallgatási jegyzőkönyvek bársonyosi határviták kapcsán a 18. századból. In: *Filep Antal – Égető Melinda* (szerk.) Történeti néprajzi források a XVIII–XIX. századból. Budapest, MTA Néprajzi Kutatócsoport. 59–92.

Faragó Tamás

- 1996 Magyarország XVIII. századi vándormozgalmi az 1770–1780-as évek állami adatgyűjtéseinek tükrében. In: *Fazekas Csaba* (szerk.) Társadalomtörténeti tanulmányok. Miskolc, 109–123. (Studia Miskolcinsia 2.)

Márki Sándor

- 1983 Péro lázadása. Székfoglaló értekezés. Budapest, Akadémia 96. (Értekezések a történettudomány köréből 15.)

Takács Lajos

- 1980 Irtásgazdálkodásunk emlékei. Irtásföldek, irtásmódok. Budapest, Akadémiai. 418.
- 1987 Határjelek, határjárás a feudális kor végén Magyarországon. Budapest, Akadémiai.

Tóth István György

- 1991 A törvényes és törvénytelen szerelem konfliktusai a 18. századi magyar falvakban. In: *Á. Varga László* (szerk.) Rendi társadalom – polgári társadalom III. Társadalmi konfliktusok. Salgótarján, Nógrád megyei Levéltár. 45–50.
- 1996 Mivelhogy magad írást nem tudsz... (Az írás térhódítása a művelődésben a kora újkori Magyarországon.). Bp. MTA Történettudományi Intézete. 339. (Társadalom és művelődéstörténeti tanulmányok 17.)

Tóth Péter

- 1991/aA szexuális deviancia, mint egyéni és társadalmi konfliktusok feloldása és újabbak generálása a 18. században. In: *Á. Varga László* (szerk.) Rendi társadalom – polgári társadalom III. Társadalmi konfliktusok. Salgótarján, Nógrád megyei Levéltár. 51–58.

Tóth Péter (szerk.)

- 1991/b A Mária Terézia-kori úrbérrendezés kilenc kérdőpontos vizsgálatai. Borsod vármegye (1770). Miskolc, 272.
- 1996 A pogány kori őskultusz emlékei Magyarországon. In: *Fazekas Csaba* (szerk.) Társadalomtörténeti tanulmányok. Miskolc, 20–35. (Studia Miskolcinsia 2.)

MIGRATION MOVEMENTS IN MISKOLC AS SEEN BY INTERROGATIONS DURING THE EIGHTEENTH CENTURY

The author presents seventeen narrative sources related to migration from the Archive of the city of Miskolc and county Borsod. The selection tries to represent different types of population movements during the einhteenth century: fugitive rebel (no. 1), serf peasant (no. 10) and private (no. 9), tramping showman (no. 5) and journeyman (no 14), temporary moving because of commerce and trade (no 11–13), organized escape (no. 7–8), temporary migrants leaving for study (no. 3–4) and voluntary career migration of artisans and merchants, individuals and families (no. 2, 6, 15–17).

Tamás Faragó